РИЧАРД ДОКИНС И „ЗАБЛУДА О БОГУ”

Градитељи кристалне палате

Заједно са Семом Херисом („Писмо хришћанској нацији”), Кристофером Хиченсом („Бог није сјајан — Како религија све затрује”) и Французом Мишелом Онфреом („Атеолошка расправа”), он је сврстан међу предводнике савременог атеистичког покрета. Имао је стилску елеганцију и бритак ум, али, када он, „Дарвинов ротвајлер”, пређе са терена науке и технологије у поље теологије и социологије, ишчезава контроверзни идеализам секуларног хуманизма и ствари постају смртно озбиљне. „Крајњи успех разума је његово признање да постоји бесконачно много ствари које га превазилазе”

Пише: Марко Танасковић

Захваљујући агилности издавачке куће „Хеликс”, српска читалачка публика коначно има прилику да се упозна са идејама и ставовима из светског бестселера Ричарда Докинса *З*

аблуда о Богу
. У овом по много чему контроверзном делу Докинс (1941), познати оксфордски биолог и аутор бројних дела из домена популарне науке, као што су
Себични ген
и
Ђавољи каплар
, даје себи за задатак не само да оповргне постојање Бога, већ и да скрене пажњу на, како он сматра, штетност организоване религије као чисто социјалног феномена. Аутор испред себе поставља врло високе циљеве, чак у уводу изражава очекивање да ће, ако књига буде деловала како је намеравао, сваки верник који је прочита постати атеиста. Због таквих смелих изјава и прозелитских амбиција ова експлозивна књига одмах је по изласку прозвана „атеистичком Библијом", а сам Докинс је, заједно са истомишљеницима Семом Херисом (
Писмо хришћанској нацији
), Кристофером Хиченсом (
Бог није сјајан — како религија све затрује
) и Французом Мишелом Онфреом (
Атеолошка расправа
), промовисан у једног од предводника савременог атеистичког покрета на Западу.

Треба рећи да Докинсов атеизам има дубоке и чврсте корене. Као изданак енглеске либералне, прагматичне и скептичне интелектуалне школе којој су, између осталих, припадали научници из породице Хаксли и Бертранд Расел, Докинс је одрастао на традицији дарвинизма, рационализма и неопозитивизма. Његова научна каријера била је превасходно оријентисана ка потврђивању и разрађивању Дарвинове теорије еволуције, а као најзначајнији оригинални допринос сматра се популаризација еволутивног схватања које се заснива на генима и генетској селекцији, као и увођење термина мема (аналогно генима) којима се на дарвинистички начин објашњава ширење идеја и културних феномена. Због свог страственог, неуморног и често агресивног залагања у корист еволуције, добио је и надимак „Дарвинов ротвајлер", што га, барем по надимку, чини антиподом папе Бенедикта XVI.

ТУЖНЕ УТОПИЈЕ СЕКУЛАРНОГ ХУМАНИЗМА

У складу с тим уверењима, Докинс највећи део свог излагања користи како би се обрачунао са креационистима, као и са оним малобројним научницима „издајницима” који су успели да помире науку и веру, Дарвина и Адама и Еву. Тај условно речено „научнички” део књиге је ипак најјачи, јер је ту Докинс на свом терену док објашњава како се све мења и усавршава, чиме побија тезу интелигентног дизајна, то јест одговор савремене теологије на појаву Дарвина. Када прелази на терен социологије и теологије, ту се ауторова мисао често губи у конфузним и противречним пасажима, а нарочито је упадљиво његово слабо познавање хришћанске, нарочито православне теологије.

По Докинсу, све религије су организована и омасовљена суј еверја и расадници су незнања, предрасуда и угњетавања, док је сама идеја свемоћног, свевидећег и свезнајућег Бога вероватна колико и постојање „огромног невидљивог чудовишта од шпагета”. Да нема религија, тврди Докинс, не би било бомбаша самоубица, верских ратова, расизма, хомофобије, мизиогиније и сличних пошасти, јер „религија наводи рационалне људе да чине ирационална дела”.

Након што је у првој половини књиге, у ничеовском стилу, убио Бога, Докинс се бави попуњавањем духовне, моралне и емоционалне празнине која се отвара нестанком религија. Наступајући са идеалистичких позиција секуларног хуманизма, аутор нам поручује да се не бринемо, да не морамо пасти у безнађе и нихилизам и да није преко ноћи „све постало дозвољено”, јер је хришћански морал, заснован на Библији, одавно превазиђен, а да утеху и инспирацију можемо да пронађемо у науци, уметности и вери у човека. Ту као да Докинс заборавља да су слични експерименти „укидања религије” већ постојали (СССР, СФРЈ), али да тим друштвима и народима нису донели очекивани морални препород и хармонију, већ је, напротив, тоталитарна идеологија заменила религију доносећи собом нове забране, прогоне и погроме, све у име тог новог, еманципованог човека. На том питању „шта после?” Докинс коначно пада на испиту уверљивости, а његово излагање поприма наиван, утопијски тон.

Заблуду о Богу свакако треба да прочитају и најтврдокорнији верници, не само као тест своје вере, већ и због стилске елеганције Докинсове прозе и неоспорно бритког ума. Који су крајњи домети Докинсове антирелигијске расправе? Без обзира на то што се Докинс номинално обраћа свим припадницима три велике монотеистичке религије, јасно је да је ипак у фокусу његовог деловања колебљива хришћанска средња класа која све више измиче из загрљаја савремене цркве. Због тога је и највећи део излагања посвећен критици Библије (нарочито Старог завета) и раскринкавању хришћанске доктрине, мада, руку на срце, Алах и исламски фундаменталисти такође добијају своју порцију Докинсовог гнева и презира. С друге стране, како је сасвим извесно да ниједан

примерак Докинсове књиге неће наћи пут до Техерана или Ријада, онда се поље њеног утицаја може ограничити на секуларни Запад.

КОБ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ АРОГАНЦИЈЕ

Иако је Докинс луцидан и духовит полемичар, тешко да ће ова књига преобратити и једног климавог агностика, а камоли загриженог и постојаног верника, а узроке за коначни неуспех његове прокламоване мисије треба потражити у погрешној полазној премиси. За огромну већину истински побожних људи, Бог не станује у глави, већ искључиво у срцу и у души, он није научна хипотеза која се мора доказати нити математичка једначина са нарастајућим бројем непознатих. Вера није интелектуална гимнастика већ ствар осећаја, интуиције и надахнућа. Љубав исто тако; ни она се не може објаснити нити научно доказати, али сви знамо да њен недостатак оставља душу угаслу и хладну, неспособну да се уздигне и прими додир божанске светлости.

Докинс, као искључиво човек науке, налик је градитељима кристалне палате о којој је Достојевски писао у *Записима из подземља*. У тој палати од стакла и гвожђа, која је за Достојевског симбол науке, рационалности и логике, све је било видљиво и јасно, у њој није било места за застареле идеје, тајне и сујеверја. Та палата требало је да послужи као нови дом за рационалног човека будућности. Ипак, ушавши у њу, човек је открио да у њој нема места за индивидуалност, слободу и љубав, јер се те ствари не могу објаснити простим сабирањем — „два плус два је четири”. Он, пре или касније, одбацује такав бездушни живот и напушта провидну палату, баш као што Дивљак у Хакслијевом *Врлом новом свету*
кроз самоубиство тражи спас од рационалног и складног утопијског друштва будућности, у коме су све екстремне емоције искорењене, а наука заменила религију.

Чини се да су главни проблем код Докинса (и њему сличних атеиста) гордост и интелектуална ароганција који не дозвољавају постојање било чега што се налази изнад њега самог и његовог (пре)цењеног разума. „Какав је то Бог када га овако супериоран и

раскошан ум као што је мој не може појмити?" Готово да се може чути такав скривени ток Докинсових мисли док читате бескрајне тираде против религије и Бога. Чувени француски математичар и филозоф Паскал често се бавио сличним питањима наизглед противречног односа вере и разума, односно религије и науке. Уместо закључка, ево шта је тим поводом написао у својим незавршеним *Мислима*:

„Крајњи успех разума је његово признање да постоји бесконачно много ствари које га превазилазе; он показује сву своју слабост ако не дође ни до тог сазнања. Па ако га природне ствари превазилазе, шта да се каже о натприродним?"

И: „Треба умети сумњати где је потребно, тврдити где је потребно, а покоравати се где је потребно. Ко тако не чини, не схвата моћ разума. Има их који се огрешују о ова три начела, или тврдећи све као доказиво, у недостатку појма о разликовању, или у сумњајући у све, у недостатку сазнања где се треба покорити; или покоравајући се у свему, у недостатку сазнања где треба тражити доказивање." **<**